

JUBILEJI

MARIJA VERBIČ — PETINSEDEMDESETLETNICA

29. maja bo dopolnila slovenska zgodovinarica dr. Marija Verbič 75 let. Jubilantka je Ljubljancanka, točneje Trnovčanka, sodi pa po svojih starših v tisti, danes že izredno redek sloj meščanov — kmetov, ki jih pred desetletji v naših mestih ni bilo tako malo. To posebej poudarjamo zato, ker je kljub pedagoškemu, arhivskemu in znanstvenemu delu vedno ohranjala pristen stik z zemljo. Njena zabava, počitek, etnologiji bi rekli »način življenja«, je kmetovanje. Mogoče je poleg drugega ravno to pomagalo k oblikovanju Marije Verbič v pokončno ženo, izredno skromno vendar samozavestno, delavko, ki je vedno vedela, da je za skoraj vse težave delo edino zdravilo, zgodovinarico, ki ljubi svoj poklic, ki ljubi znanost, ki se ji je zapisala, ostaja pa pri tem ves čas trezna in kritična. Malo je takih ljudi in znanstvenikov kot je dr. Marija Verbič.

Po končani gimnaziji 1933. leta se je vpisala na filozofsko fakulteto ljubljanske univerze, kjer je študirala zgodovino in geografijo. 1938. leta je diplomirala. V letih 1940—1945 je službovala v Šentlenartu, nato dobro leto v Zagorju, od oktobra 1946 pa vse do upokojitve 1975. leta pa v osrednjem slovenskem Arhivu SR Slovenije. Tako se ji je uresničila želja, da je ob dokaj zahtevni arhivski tlaki lahko tudi raziskovala. Na podlagi disertacije Rudnik živega srebra v Idriji do konca 16. stoletja je 1966. doktorirala. Nekaj let je bila poleg pokojne dr. Melitte Pivec — Stelè naša edina doktorica zgodovinskih ved.

Delo dr. Marije Verbič je zelo raznoliko. Na prvem mestu je treba omeniti njeno osnovno dejavnost. Uredila in inventarizirala je pomembne zbirke in fonde. Omenili bi zlasti arhive gospodstev Krumperk, Smednik, Ortnek in Bled. Izdelala je elaborat o gradivu, ki ga je morala Avstrija na podlagi meddržavnega arhivskega sporazuma iz leta 1923 vrniti Jugoslaviji. Posebej velja poudariti, da jo je zaradi njene visoke strokovnosti Slovenska akademija znanosti in umetnosti imenovala za strokovnega sodelavca njenega zgodovinskega inštituta. Vrhunec njenega arhivskega dela nedvomno pomeni objava deželnozborskih spisov kranjskih deželnih stanov iz časa vladanja cesarja Maksimilijana I. (1499—1515), ki so izšli v dveh zvezkih (1980, 1986) kot prva knjiga nove serije publikacij Arhiva SR Slovenije Viri.

Arhivska služba je za slovenske zgodovinarje poleg univerzitetne kariere in dela v bibliotekah in muzejih dolgo časa pomenila edino pravo možnost za raziskovalno delo. Dr. Marija Verbič jo je dobro izkoristila. V začetku je bila v ospredju njenega zanimanja Idrija. Poleg že omenjene disertacije je o njej objavila v Zgodovinskem časopisu, Kroniki, Loških in Idrijskih razgledih več razprav. To njeno delo ji je prineslo precejšen ugled ne samo doma, ampak tudi v tujini (primerjaj Helfried Valentinič, *Das Landesfürstliche Quecksilberbergwerk Idria 1575—1659, Graz 1981*). Tudi njeno raziskovanje nekaterih kmečkih uporov ni ostalo neopaženo. Omeniti moramo zlasti razpravo v 28. letniku naše revije iz leta 1974 (ponatis 1988): *Gospodarski in socialni položaj tolminskega kmeta v letih 1513—1515*. V njem ni le prva opozorila na doslej neznana žarišča upora, ampak tudi dokazala, da je kmečki upor 1515. leta zavzel bistveno večji obseg, kot je bilo dotlej znano. Ob izdelavi registra k originalnim listinam arhiva SRS je odkrila najstarejšo omembo ljubljanskega Novega trga v letu 1267 (Kronika 1967). Opozorila je na dotlej popolnoma neizrabljen elaborat o cenitvi katastrskega dohodka s topografskim opisom krajev, demografsko in hidrografska sliko, prikazom gospodarskega udejstvovanja, ljudske kulture in prehrane, oblik zemljiške lastnine itd. iz let 1827—1832, in si za obdelavo tega gradiva izbrala kot prvo mestno občino Škofja Loka (Kronika 1969). Še bi lahko naštevali.

Tretje, pa ne po pomenu, področje njenega dela pa bi lahko označili na eni strani kot pedagoško, na drugi strani pa kot kolegialno pomoč. Kdorkoli je svoje prve korake začel na Arhivu SR Slovenije kot raziskovalec, je prej ali slej prišel k Mariji Verbič. Če nisi znal brati, če nisi našel pravih arhivalij, rešitev je bila vedno ona. Nikoli ni pokazala slabe volje, ker si jo zmotil. Kot dobra gospodinja bogatega grunta znanja je vedno imela razumevanje za reveža začetnika in mu nesebično odrezala velik kos izkušenj in poznavanja problematike. Ni samo dajala, tudi bodrila je: »Če ne bo šlo, pa še pridite k meni. Ne obupajte prehitro!« Že samo zaradi tovrstne svoje pomoči bi zaslužila poseben prispevek. Nič manj pomembno ni tudi njeno opozarjanje na nanovo dostopna ali dotlej neznana gradiva. To ni bil servilen odnos do raziskovalca. Izhajala je iz prepričanja, da je kot pri kmečkem delu tudi pri stroki navse pomembna medsebojna pomoč. Nekateri avtorji so ji to pri objavi svojih rezultatov priznali, velika večina pa je tedaj nanjo pozabila. Ni lahko priznati svojih

začetniških napak in neumnosti, in ni prijetno povedati, da ima za tvoje odkritje za-sluge še kdo!

Dr. Marija Verbič preživlja jesen svojega življenja nekoliko umaknjeno od javnosti, oziroma tako, kot je vedno živila. Uspešnost kmetovega dela dokazuje pridelek in tako je tudi pri njej. Veliko je bilo ujm, strokovnih in osebnih, pa vendar je trud poplačan. Poleg javnega priznanja njenemu delu ji ob 75-letnici izrekamo zahvalo za vso pomoč, ki nam jo je nesebično razdajala in ji voščimo prijeten, brezskrben in spokojen večer.

Stane Granda

MARJAN BRITOVŠEK — PETINŠESTDESETLETNIK

Marjan Britovšek se je rodil 23. avgusta 1923 v Slovenjem Gradcu. Ob napadu na Jugoslavijo je bil gimnazijec v Mariboru. 1944 je odšel v partizane. Po demobilizaciji in maturi je začel študirati zgodovino na ljubljanski filozofski fakulteti. Diplomiral je junija 1949, potem pa se je dve leti izpopolnjeval na beograjskem inštitutu za družbene vede. 1. decembra 1951 je postal asistent na oddelku za zgodovino ljubljanske filozofske fakultete. 16. maja 1960 je branil disertacijo (Srenjska zemljišča in služnostne pravice na Kranjskem od 16. do konca 19. stoletja, njih pomen in razkroj), 6. decembra 1960 pa je promoviral. Katedro za pedagoško-znanstveno delo mu je dal oddelek za sociologijo, ki je bil leta 1960 ustanovljen na filozofski fakulteti. 26. novembra 1962 je bil izvoljen za docenta za zgodovino 19. in 20. stoletja s posebnim ozrom na zgodovino delavskega gibanja, leta 1970 je postal izredni, leta 1975 pa redni profesor.

Od vseh številnih Britovškovih dejavnosti na različnih področjih zunaj delovnega mesta naj tu omenimo le eno, tisto, ki je najbolj segla v prostor vsakdanjega življenja in prinesla velike koristi večjemu številu ljudi: njegovo dolgoletno delo v univerzitetni stanovanjski komisiji. Brez njegove vztrajnosti, ki ni obupala ob nobeni oviri, ne bi bilo univerzitetnih stanovanjskih blokov na Prulah, ki so močno omilili tedanjo veliko stanovanjsko stisko zlasti mlajših univerzitetnih ljudi.

Znanstveno delo Marjana Britovška, ki ga najbolj podrobno kaže bibliografija objav, lahko razporedimo v štiri sklope ali smeri. Prvi dve sta ožje povezani z njegovim pedagoškim delom in obsegata zgodovino evropskega delavskega gibanja. V prvo skupino spada to, kar je pisal Britovšek o Marxu in Engelsu, o prvi in drugi internacionali, o delavstvu in prvi svetovni vojni in še o različnih drugih problemih iz te zgodovine. Posebej je treba opozoriti na tehtno razpravo *Zgodovinski oris stališč Marxa in Engelsa do slovanskih narodov* (1971). V drugo skupino spadajo Britovškova dela o zgodovini socializma v Sovjetski zvezi, ki so gotovo najbolj aktualna in najbolj zanimiva. Gotovo lahko rečemo, da je Marjan Britovšek prvi slovenski zgodovinar, ki se je sistematično in znanstveno začel ukvarjati s to zgodovino. Na srečo je mogel pri svojem delu uporabljati knjižnice in arhive v Moskvi in v različnih zahodnih dokumentacijskih centrih. V ospredju Britovškovih objav ve vrste stojijo tri obsežne knjige: *Boj za Leninovo dediščino* (1976), ki je dobila nagrado sklada Borisa Kidriča in izšla v prevodu v Zagrebu, Carizem, revolucija, stalinizem (1980) in *Stalinov termidor* (1984). Dajejo nam zelo bogato obilico podatkov in zaključkov ter snovi za razmišljanje. Seveda so mnenja o stalinizmu, njegovem obsegu in bistvu zelo različna, razen tega pa prinašajo tudi sedanji dogodki v vsem socialističnem svetu vedno nova odkritja o pošastni količini negativnih strani tega sistema in njih posledicah.

Tretja smer Britovškovega dela je posvečena Radovljičanu Antonu Fistru ali Füsturu (1808—1881), Prešernovemu sodobniku, profesorju teologije in pedagogike na dunajski univerzi, nemu junakov revolucije 1848, vojnemu kuratu akademske legije, radikalnemu poslancu v ustavodajnem parlamentu, potem dolga leta emigrantu v Ameriki. Fister je bil med tistimi našimi ljudmi, ki se niso pridružili slovenskemu narodnemu gibanju. »Rojen in odrasel med Slovani, sem ljubil Nemčijo že od otroških let; bil sem nemško vzgojen, in kar sem se naučil, dolgujem Nemčiji,« je rekel o sebi (Izbr. spisi 1, 108). Po marčni revoluciji je bil sicer na rojstnem sestanku dunajske Slovenije, potem pa v slovensko družbo ni več zahajal. Med avstrijskimi Slovani so mu bili izrazito zoprni Čehi. Britovšek je posvetil problematiki revolucije, narodnosti in Fistra celo knjigo z naslovom *Anton Fuster in revolucija 1848 v Avstriji* (1970). To je poleg Apihove sto let stare knjige o Slovincih in 1848. letu ter Malovega prikaza v *Zgodovini slovenskega naroda*, ki je izšel skoraj petdeset let pozneje (1934—36), tretji najobsežnejši opis Slovencev v marčni revoluciji. Gotovo je predvsem Britovškova zasluga, da je bila 29. marca 1979 na Fistrovi rojstni hiši odkrita spominska plošča in da je bil obenem tudi znanstveni seminar o Fistru. Tudi izdaja Fistrovih izbranih del v slovenskem prevodu je Britovškova zasluga. Doslej sta izšla dva zvez-